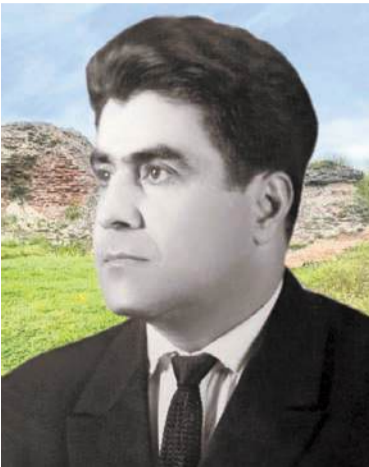




# Arxeologiya sahəsində yeni məktəb yaratmış alim

**A**zərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, görkəmli arxeoloq, tarix elmləri doktoru, professor Qara Əhmədov ömrünü Azərbaycanın orta əsr şəhərlərinin tədqiqatlarına həsr etmiş alimdir. Qara müəllim respublikamızda arxeologiya sahəsində yeni məktəb yaratmış, yeni cığır açmış ilk elmlər doktorudur.



Qara Əhmədov 1928-ci il avqustun 30-da Qəbələ rayonunun Çarxana kəndində faytonçu Məmməd kişinin ailəsində dünyaya göz açmışdır. 1949-cu ildə indiki Bakı Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsini bitirdikdən sonra bir müddət həmin universitetdə işləmişdir. 1952-ci ildə isə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutunda elmi fəaliyyətini davam etdirmişdir.

İlk çöl tədqiqatlarına 1953-cü ildə Mingəçevir ekspedisiyasında başlamışdır. Peşəkar arxeoloq kimi püxtələşməsində isə Azərbaycanın orta əsr şəhərlərindən sayılan Beyləqanda (Örənqalada) apardığı qazıntı işləri böyük rol oynamışdır.

Qara Əhmədov 1958-ci ildə Leninqradda "Azərbaycanın IX-XIII əsrlər şirsiz məişət keramikası" mövzusunda namizədlik dissertasiyası, 1972-ci ildə "Beyləqan orta əsr şəhəri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

1974-cü ildə Akademiyanın Tarix İnstitutu nəzdində Arxeologiya və Etnoqrafiya bölməsi yaradılarda həmin bölməyə müdir təyin edilmişdir. 20 il bu bölməyə rəhbərlik etmiş, həm də Elmi Şuranın sədri olmuşdur.

O, arxeoloji qazıntı işlərinin ikinci mərhələsini Qəbələ şəhərindən 20 kilometr cənub-şərqdə yerləşən Çuxur Qəbələ kəndinin "Govurqala" və "Səlbir" deyilən ərazilərində aparmışdır. Bu tədqiqata düz 30 il əmək sərf etmiş, qədim şəhərin xarabalıqlarındakı qazıntılar zamanı vaxtilə bu ərazidə mövcud olmuş su və təsərrüfat quyularını, şəhərin ərazisini əhatə edən müdafiə sədlərini, habelə ictimai bina qalıqlarını aşkar etmişdir.

Onun istər orta əsr şəhəri sayılan Beyləqanda, istərsə də 600 il Qafqaz Albaniyasının paytaxtı olmuş Qəbələdə apardığı arxeoloji qazıntılar zamanı aşkar etdiyi nadir maddi-mədəniyyət nümunələri bu gün muzeylərimizdə saxlanılan eksponatlar arasında ən qiymətliyədir.

Qara Əhmədov 100-dən çox elmi məqalənin, 6 monoqrafiyanın, bir sıra elmi-kütləvi kitabların müəllifidir. Onun elmi rəhbərliyi ilə 7 elmlər namizədi, 3 elmlər doktoru yetişdirilib.

O, respublikanın bir sıra ali məktəblərində "Arxeologiya" və "Azərbaycan tarixi" fənlərindən mühazirələr oxumuş, bir neçə il Dövlət İmtahan Komissiyasına sədrlik etmişdir.

Qara müəllim ilk baxışdan ciddi görünsə də, onun kövrək qəlbi, sadəliyi, mehribanlığı var idi. O, elə bir əxlaq, elə bir mərifət sahibi idi ki, hamı ona ideal bir insan kimi baxırdı. Baxmayaraq o, Bakıda yaşayırdı, biz onu həmişə kəndimizdə keçirilən toy şənliklərində, bayramlarda, dini mərasimlərdə camaat arasında görürdik.

Qara Əhmədov söhbətlərində həmişə deyirdi ki, çalışın, heç kəsin qəlbini qırmayasınız, heç kimin insanlıq ləyaqətini alçaltmayasınız, heç kimin haqqını yeməyəsiz, çünki bu həyatın geriye dönüşü olmayan bir ayrılığı var, bu ayrılıqdan sonra da lənət yox, rəhmət qazananlardan olasınız...

Qara müəllim hələ sovet dönməndən Qəbələ rayonunda keçirilən böyük tədbirlərə tez-tez dəvət olunardı. O, 1986-cı il sentyabrın 6-da Qəbələ şəhərində keçirilən Azərbaycan realist nəsrinin banisi, general-mayor İsmayıl bəy Qutqaşının Xatirə Muzeyinin təntənəli açılışında, 1992-ci il yanvarın 11-də Qəbələnin Nic qəsəbə Mədəniyyət Evinə keçirilən tanınmış dilçi alim, filologiya elmləri doktoru, milliyətçə udi əsilli olan mərhum professor Voroşil Qukasyanın 60 illik yubileyində dövlət rəsmiləri, görkəmli elm adamları və rayon ictimaiyyətinin tanınmış nümayəndələri ilə yanaşı, fəxri kürsüdə əyləşmişdi.

Həyatın Qara müəllimi sınağa çəkdiyi illər də olmuşdu, lakin o, bu sınaqlara mərdliklə sinə gərmiş, ürəyində heç kimə qarşı kin-küdurət gəzdirməmişdi. Alim, müəllim, ziyalı, ağsaqqal adının ləyaqətini həmişə uca tutmuşdu.

Qara Əhmədov Beyləqanı, onun zəhmətkeş insanlarını çox sevərdi. İndi də bir çoxları onu beyləqanlı kimi tanıyır. Bu da təbiidir, axı o, ömrünün 15 ilini bu tarixi diyarın keçmişinin öyrənilməsinə həsr etmişdi.

Beyləqan rayonu sovet dövründə partiya və dövlət xadimlərindən olan A.A.Jdanovun adını daşıyırdı. Bu rayonun adının yenidən özünə qaytarılmasında Qara Əhmədovun bir tarixçi alim kimi böyük xidmətləri olmuşdur. O illərdə bir çoxları Jdanov adının dəyişdirilməsində heç bir maneənin olmayacağını güman edirdi, amma bu, heç də belə olmadı, hətta respublikanın ozamankı rəhbərliyi də bu məsələyə öz mənfi münasibətini bildirdi.

Qara müəllim deyirdi:

- Bir gün mənə zəng vurub Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri Süleyman Tathiyevin qəbulunda olmağımı bildirdilər. Həmin gün mən orada oldum. Ali Sovetin geniş, işıqlı zalında böyük bir müşavirə çağırılmışdı. Müşavirəyə görkəmli alimlər, tarixçilər - Bəxtiyar Vahabzadə, Sara Aşurbəyli, Süleyman Əliyarov, Fəridə Məmmədova, Vilayət Quliyev və digər şəxslər toplaşmışdılar. Əvvəlcə rayonun adının dəyişdirilməsi barədə yerli sakinlərdən göndərilmiş rəy və təkliflər oxundu, sonra da ilk sözü mənə verdilər. Mən bir tarixçi alim kimi, əvvəlcə Beyləqan haqqında geniş məlumat verdim, sonra da Beyləqan adının bu rayon üçün ən münasib ad olduğunu tarixi faktlarla sübut etdim.

Bu müşavirədən bir neçə gün keçmiş qəzetlərdə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin 19 mart 1989-cu il tarixli Qərarı dərc olundu:

- Jdanov rayonu Beyləqan rayonu, Jdanov şəhəri Beyləqan şəhəri adlandırılınsın.

Bu, sovet hakimiyyəti illərində şəhər və rayonlarımızın tarixi adlarının özünə qaytarılması haqqında verilən ilk qərar idi...

Çox keçmədi ki, Qara Əhmədovun doğulub boya-başa çatdığı Qutqaşen rayonunun da adı Ali Sovetin 7 fevral 1991-ci il tarixli Qərarı ilə Qəbələ rayonu adlandırıldı.

Görkəmli alim, gözəl müəllim, milli ruhlu ziyalı Qara Əhmədov 2003-cü il mayın 4-də 75 yaşında vəfat etmiş və öz vəsiyyətinə əsasən, Qəbələ rayonunun Çarxana kənd qəbiristanlığında atası Məmməd kişinin yanında dəfn olunmuşdur.

Onun əziz xatirəsi həmişə bu xalqın qəlbində yaşayacaq.

Akif HACIYEV,

Azərbaycan Memarlıq və  
İnşaat Universiteti Azərbaycan dili və  
pedaqogika kafedrasının dosenti.